

I

CHTĚL JSEM SE SICE TROCHU PROSPAT — PŘIJELIť jsme za prvního ranního šera mořem k Neapoli — ale raděj honem ven! Tam venku se něco stalo, snad nějaký politický skandál, bůh ví co! Prapodivný hluk! Teď jako když houf dětí dělá kočičinu — teď zas jako by se tam muž se ženou pral, již se utvořily strany, mužský sbor štěká na ženský sbor — a teď vyniknul tón jednotlivý, zrovna až k srdci ta bolest sahá — dlouhé zaúpění mužovo — zase všeobecný řev — —

Vyběhnem na ulici a ono venku — nic, pranic, zcela obyčejný neapolský život!

Jsme ve čtvrti Santa Lucia, po Portě, sídle námořníků a facchinů, nejživější čtvrti města. Ulice plna lidu, kde jdou dva pohromadě, mluví oba najednou, kde jde jednotlivec, zpívá si hlasitě. Vlevo je nad lázněmi trh na ryby a měkkýše, vpravo, před námi, za námi, všude pohyblivý trh salátů, bobů, ústřic atd. Každý prodavač nese své zboží ve velké ošatce na hlavě a vyvolává je, požehnané plíce! Ale není to zmatený hluk vodopádu jako na nějaké velké burse, z vůkolního rámusu zcela dobře rozeznáš zvuky jednotlivé; zazní jubilující recitativ — oznamuje boby, pronikne monotonní štěkot rychle po sobě pronešených slabik — oznamuje artyšoky, zaskřípe celá řada slov — smažené jsou to sardýnky! Třetí den už nemusíš ani zboží spatřit a poznáš vše dle křiku.

Sotva jsme vyšli, začal po celé, na druhé straně stojící řadě drožkářů praskot bičů; drožkáři upozorňují na sebe. V tom-těž okamžiku cítím lehké klepnutí na klobouk. Vedle stojící fiakr nabízí s kozlíku tímto čistě neapolským způsobem pomocí biče své služby. Chlapík vypadá jako otrapa, ale vůz má pěkný, kopyta jeho koní, u nás někdy černěná, jsou bílou fermeží natřena a lesknou se jako čerstvá zed'. Vidí, že se

nám nechce do jízdy, obrací se lhostejně k řadě pomalu se pohybujících povozů se zeleninami a pokřikuje na vozky. Statný koník prvního vozu, s něhož loktové, ale tenké okurky šlehají a kývají se jako hadi, má vysoký chomout v podobě věže; kola vozu jsou neobyčejně vysoka. Na tahounu vozu následujícího je zas chomout v podobě vítězné brány. Všude do ní nastrkáno dlouhých prutů, na jichž konci houpají se syrové brambory co firma. Třetí, čtvrtý, pátý vůz samá mrkev, po těch několik koňů soumarů, nesoucích celé vrchy chřestu. Každý okamžik zastavuje se průvod a vozkové řvou každý svou. Dvěře balkonů se otvírají, rozcuchané, polonahé ženské vystupují ven a spouštějí s balkonu košíky po provazech. Prodavač vyndá z koše peníze, nandá zboží a košík se zas klátí a mlátí do výše. Tou cestou přichází do domácnosti vše, i dříví, na nemalý prospěch stukatur.

Až dojedou vozy veřejných kuchyň, složí ostatek. Veřejné kuchyně, vařící a smažící vše pod širým nebem, jsou všude, kde se hromadí pracující lid. Také zde v elegantní takto čtvrti Santa Lucia. Kuchyně ty nejsou co do rozmanitých jídel právě chudy, ovšem má každá jen troje či čtvery jídla, jsouť, abychom tak řekli, odborny. Ve velkých hrncích vaří se zemčata nebo fizule, na velkých pekáčích smaží a pekou se kusy ryb, lastury, sardinky a kuřata i se zeleným hráškem, ve velkých košech vypírají saláty nejrozmanitějších druhů, po prknech vykládají chlebové věnce, na malých stolcích výtečné ústřice z Bajae, slavené už za Cicerona, na širokém plechu praží celé klasy kukuřice, artyšok, jahod, finnoci (vlašského kopru) a krásných pomorančů jsou tu nasypány vrchovité hromady. Nejvíce ovšem se tu navaří dlouhých nudlových makaronů, jež vesměs dodávají se z neapolského předměstí Portici. Jedeš-li předměstím tím — pověstnou „němou“ jsem tam nespatriil, zato ale dvě slepé: byly prozatím harfenicemi — jako bys jel městem samých mydlářů. Jako svíčky visí před každým domem na bidlech tisíce loket bílých makaronů, pokrytých statisíci černých much. Vedle kuchařů stojí uzenáři s nejrozmanitějším zbožím, z něhož některé v měchýřích citronové barvy svázáno do formy stavěcích kuželek. Pak síla citronářů. Z každého konce pestrých jich pulpitů ční barevné

bidlo do výše a mezi oběma bidly houpe se, pohyblivou osou v půli držen, sud s limonádou. Když přistoupí kupec, zatočí citronář sudem, aby se obsah řádně promíchal, pak teprv otevře kohoutek. A ve veřejných těch kuchyních je zcela lacino, za dvacet centesimů pořádný kotlet i se špínou.

Eskamotér pouliční pracuje zde také hned od rána. Každou chvíli se mu něco „povede“ a obecenstvo propuká v hromový jásot. Až se i flašinet odmlčet musí, i kytara i mandolina a zpěv, kterému rybář a facchino rovněž rád naslouchá! Jak pestré to obecenstvo, jaký výraz v těch vysmahlých, spálených tvářích a co divokého života v těch plamenných očích! Ovšem pestrých, divadelně předepsaných houní tu málo najdeš, kroj je vůbec trochu až příliš à la Masaniello. Na hlavě punčochová čepice, na prsou nic než amulet, na těle jen plovací kalhoty a pak už pranic, až dole kolem chodidla malý kousek kůže a mnoho špagátu. Člověk věří těm postavám i všechno brigantství i všechny revoluce, z nichž nejslavnější byla právě ta pod vůdcovstvím hrdinného rybáka z Amalfi, „vynaleziště kompasu a rodiště Tomáše Aniella“ či Masaniella. Ale žádná z těch tváří jižně výrazných není podobna portrétu smělého revolucionáře, malovanému dle přírody. Se stěny neapolského musea hledí na nás jeho tvář — ku podivu blbá a drzá.

Avšak, Neapol se celá již probouzí, projdem se trochu ulicemi, tak krásně dlážděnými samou lavou. Právě je zametají číslování metaři — v žádném městě na světě není tolik číslování lidí jako zde: vojáci, národní gardisté, policajti, posluhové, lampáři, metaři, hasiči, každý čtvrtý člověk.

Balkony domů jsou již stále plny, balkon je vůbec v Neapoli nejdůležitější částí domu, mnohdy je dům samý ten pavláneček. Tenoučká budova jako jehla, v každém patře jen jedno okno, vlastně jen jeden balkon a ten patří už k „vnitřním“ částem bytu, totiž děje se na něm skoro vše, co se jinde děje jen uvnitř. Špinavé děti, v prádle od minulého téhodne, válí se tu v kotoučích. Maminky nebo starší sestřičky přinášejí prostěradla z postelí sem a vysypávají spoustu blech prostě dolů na ulici, za chvíli máš jich na sobě jako čmelíků. Palestinské pořekadlo dí: „Král blech má dvůr svůj v Taba-

rieh“ *), ale vojsko své má až zde v Neapoli! Italián je prostomyslný, Italiánka ještě prostomyslnější, nemusí-li přes ulici, ani jí nenapadne, aby byla jinak než v pouhé košili doma — a už jsem řekl, že Neapolitánka je také ještě venku na balkonu d o m a. A balkony jsou jen zamřížovány! Kdyby byly Neapolitánky tak krásny jako Římanky, na př. jako ty pověstné „minenti“ z Trastevera, dobrosrdečný člověk by mnoho odpustil. Zde onde vidíš arci skutečnou krasotinku, zvlášť k večeru v ekypážích korsa, ale vcelku je zde opět jižní pravidlo, že mužské pohlaví je vlastně pohlaví krásné — „Neapol je nebem pro ženy, předpeklím pro muže a peklem pro zvířata.“ Hlavní ráz ženského zevnějšku je zde jistá „nápadnost“. Ano — abych to už odbyl — v Neapoli je také něco „svatých“ ženských, potomkyně to svatého Januaria či Gennara, jehož zázračně se potící krev je po celém světě chvalně známa; právě nyní ale není prý mezi těmi svatými ani jedna mladá, snad vymrou. — Kdo bydlí v přízemí, učiní si balkon z chodníku; zde sedí a chodí prostovlasé, rozhárané ženštiny, a sousedky se vzájemně češou a vískají. Arci se česání děje teprv k večeru — když lidé chodí nejvíc na procházku.

Po ulicích rozjely se také již omnibusy, v každém dvě třetiny kněží, tučných a funících. Jak chudobně vypadá naproti nim ten pěší kapucínek, do lišky vyrudlý, nebo ta drobná kapucínka, nesoucí před sebou ovinutý kužel a předoucí na ulici! Občas potkáme řady vojenských chovanců; kluci v uniformách, za nimi zase páter. Nebo se setkáme s pohřbem některého bratrstva, které v barevných dominech a s hlavami zcela zahalenými v kuklích doprovázejí spolu-bratra. Pohřební vůz je celý zlatý a zasklený, uprostřed stojí na červeném podstavci odevřená rakev s mrtvolou, kolem dokola sedí kněží s hořícími svíčkami, brebtající a smějící se. Tlupa květinářek dívá se na pohřeb, svěží venkovanky. „Bratří“ zapomínají smutku a pokřikují na ně: „Venite con noi, parente!“ Vtom vyběhla z jednoho domu opička a chce přes ulici — bratří s hořícími svíčkami ženou se za ní.

Krámy nás mnoho neupoutají. Snad některý galanterijní

*) Tiberias.

s drobným zbožím z lávy a koralů, nebo velký počet kolektur s nadpisem: „banco del lotto“, nebo holičské „salone“, v němž se padrone prohání v podvlíkačkách. V menších ulicích ještě že krám hrnčířský upoutá zrak. Jsou tu pestré malé dlaždičky pro byty, obyčejně bílé a modré, džbány v pompejánských formách, bání na víno místo sudů, hlíněná velká poprsí, pálená do červena, item pálený hlíněný pán v životní velikosti a zcela moderním obleku, náhrada to za sochy z mramoru, item v životní velikosti mouřenín, černá tvář, bílá košile, červené kalhoty, modrá kazajka — dle přírody. Zůstaneš-li někde stát, každý okamžik tě někdo osloví. Nemusíš jich dbát, jsou to kuplíři a kuplířky. Nabízejí adresy „čtrnáctileté blondýny“, „jisté vzácné dámy“ atd.

V Toledu, nejbohatší ulici neapolské, avšak ne příliš zvláštní, nalezájí se kněhkupci. Mají za sklem něco svého: tableau loupežníků a fotografické návštěvenky loupežníků. Známo, jak zde brigantství květe, někdy je honba na briganty v samých ulicích neapolských. Jejich šibeničně krásné tváře, každá jiná, poutají vždy houf lidí. Znají tu každého výtečníka, jmenují ho jmenem — „ecco maestro Pilone“! Nejspíš jsou v houfu tom také někteří „dilettanti“ — za sklem briganti, před sklem „brigataccia“, pěkné studium! Vtom cítíš lehýnké trhnutí za kabát. Rychle sáhneš — kapesní šátek je pryč! Několik kroků od tebe poskakuje a točí se kluk zlodějček. Chceš-li, pusť se za ním; dohoníš-li ho, shluknou se kolem tebe, a některý tě píchne nožem. Elegantní policajt v třírohém klobouku, od hlavy až k patě opsán z pařížského módního žurnálu, nepomůže. Když vidí honbu, odvrátí se, jako by ničeho neviděl. Pak zase lenivě obrátí hlavu, ze zvědavosti, jak to asi dopadne.

Zastrkuješ-li doma šátek do kapsy, naslouchej trochu, zpívá si tam hned „de profundis“. Měl jsem s takovým klukem zlodějčkem jednou veselý žert. Pozoroval jsem ho, procházeje se po Toledu, jak se plíží a číhá na mou kapsu. Vyndal jsem naschvál šátek a rozestřel jej, aby nápadník viděl, že je hedvábný, velký a lákavě červený. Kluk s klasickou vytrvalostí za mnou po dlouhém Toledu, šestkrát sem a tam; když přišel příliš blízko, dal jsem vždy ruku jakoby nic do kapsy na šátek,

dvakrát jsem ho také plesk přes ručku už nataženou. Konečně se postavil přede mne a nadával. Byl uražen.

II

BLÍŽÍ SE DVANÁCTÁ, S NÍ PŘIJDE SIESTA. JEŠTĚ si rychle upravuje každý co může, nebo už to nechá raději na odpůldne. Veřejní písaři naposled se rozhlížejí po kolemjdoucích, nepotřebuje-li nikdo z nich vědecké pomoci. Chudáci! Jak pyšně vypadá zde to operní divadlo San Carlo, slavné sídlo mus, a jak smutně vypadají venku v arkádách jeho ti veřejní písaříčkové, ode všech mus opuštění, hladoví a ošumělí! Kdyby neseděli v stínu loubí, bylo by vidět, že ani nemají žádný stín! Slunce bídy stojí jim stále nad temenem.

Vezměm z nich hned krajního, vypadá jeden jako druhý, ledaže je některý ještě vyschlejší. Pravý „ecce homo“, přibitý na dřevo rozvrzaného stolku! Šat jeho samý falešný stud; tváří se, jako by skutečně ještě nepatřil mezi hadry. Postava schlíplá hladem. Na stolku má písař místo těžítka kus šedivé lávy, na znamení, že všechn jeho oheň dávno vyhasnul, pak kus chleba a džbán s vodou, na znamení zas, jak skrovně živí věda. O Henochu, jehož sám archanděl Gabriel učil užívat kalamářů a per rákosových, jak mizerný jsi ty patron! O umění písma, nejvznešenější, jakého nalezl člověk, jak bídne živíš své proroky!

Ne snad, že by právě málo lidí přicházelo užít služeb veřejného písaře. V Itálii je velmi mnoho lidí, kteří neumějí psát, číst to se rozumí také ne. To pevné, pomalé psaní je jen pro nás chladné severany, jichž kyselé myšlenky potřebují času na dozrání; na jihu jiskry rychlé šlehají mozkem a do písma není chuti, vždyť ani vodopád nejbystřejší řeči myšlenkám nestačí! Lidí přistupuje zde k stolu písařovu dost a dost, voják, který chce matičce své do horské její vesničky poslat pozdravení, žena, která dává muži zprávu o rodině, děvče, které má sto zbytečných odpovědí na sto zbytečných otázek milencových — ale každý dá jen několik centesimů, sotvy že se hrubý papír zaplatí! Některý z písařů má na svém

stolku ležet na čtvrtce papíru nápis: „On ici écrit italien et français“, také to však jen zřídka kdy něco vynese stříbrného.

Tedy stolec, kámen, džbán, chléb, dvě dřevěná sedadla, jedno pro písaře, druhé pro objednavatele, pak kalamář, jenž se po každém namočení opatrně zase zandává, dva husí brky, které se řezou až do fángličky, brejle — ať už na nose nebo jen na stole, ale brejle musí být — pečetidlo, a pak už jen, co Goldoni ve veselohře předpisuje: „cera lacca, un quinterno di carta da lettere, una dozzina di coperte“ (pečetní vosk, kniha listovního papíru, tucet obálek). Ledaže tu má písař ještě na zelené kožené podložce několik archů obyčejného papíru psacího, z něhož je arch svrchní starostlivě už přehnut po délce, na některou tu psanou prosbu, které se zrovna tak snadno odmítají, jako se psané rozkazy snadno dávají. A tak tu sedí písaři u pilířů, vždy dva naproti sobě, a čekají.

Jak někdo přistoupí, má veřejný písař zcela tak své stálé fráze, jako každý jiný obchodník.

„Ano, ano — to se musí dobře rozvážit!“ a sahá po brejlích. Nechá je třeba zas ležet, ale brejle jsou dokladem dobré rozvahy.

„To jste dobře učinil, že jste přišel zrovna ke mně!“ —

„Ale!? Nu to bychom se na ně podívali, počkejte jen!“ —

„Sedněte si! Když chce člověk něco dobrého napsat, musí mít dobré péro; hned to bude.“ —

„Jako že těmito třemi prsty píšu!“ —

„Ne, já už rozumím, nemusíte pranic víc říkat, když nechcete. Tak krásné oči! Až vám to přečtu, vy se zrovna uleknete, jak jsem vyslovil vaše němé myšlenky!“ —

„Mlčení! Zdali umím mlčet! Vám to mohu svěřit, že jsem já sám psal Pilonovi list stran výkupného, když vloni u Amalfi zajal ty dvě Francouzky. Tadyhle, co vy sedíte, seděl Pilone, a tamhle stál strážník — nu tak vidíte! Vždyť jsem jakoby pod přísahou, líp zpovědníku zamlčet!“ —

„Že je to mnoho za tak malý dopisek? Ale, matko! Copak vám dají menší děti míň práce než ty větší?“ —

„Ježíš Kristus!“ a zastrkuje žold do kapsy. —

Avšak již nikdo nepřistupuje k arkádám. Udeřila dvanáctá.

Dvěře domů se zavřely, žaluzie oken jsou stlačeny, stínidla

krámů spuštěna. Rozlehlé náměstí del Plebiscito je pusté a němé, ani človíčka nekráčí kolem královské zahrady. Vozy zajely do stínu úzkých uliček, lidé zalezli dovnitř domů.

Třesavé jasno naplňuje vzduch, po šedivém dláždění jako by paprsky sluneční poskakovaly a se odrážely. Také moře a kraj jsou pokryty jakous zlatou mlhou, strmý Vesuv vypadá přimhouřeně a věčný sloup bílého teď dýmu vystupuje přímo k jasně modrému nebi.

Písař natáhl nohy pod stůl, strčil ruce do kapes a hlava mu sklesla. Cylinder už se svalil k zemi, ústa se otevřela a brada visí na prsa, oddychující si odměřeně a šťastně. Snad mu něco přijde ve snu!

III

VYJELI JSME SI NA CITADELU ST. ELMO, BÝVALÝ klášter kartuziánský — a nyní teprv rozumíme Neapoli!

Pod tichou, strmou výšinou, obloženou půvabnými zelenými terasami, leží hučící město se svým půlmilionem obyvatelů. Na městě samém ovšem není mnoho, kdo viděl Řím, Benátky, Cařihrad, Florenc, Prahu, podiví se střízlivé jednotvárnosti Neapole, jež vyznačuje se leda modrými a žlutými báněmi, barevnými věžmi a často až orientálně plochými střechami, „maureskními“ jak již obyvatelstvo samo. Avšak Italiána neodloučíš od bezprostřednosti přírodní a k italskému městu patří celé jeho vùkolí. A to vùkolí neapolské je nejkrásnější na světě! Přelítíni je zrakem, nezadivíš se pověsti, že to kus samého nebe, a že Ježíš, putuje světem, plakal zde pohnutím nad tolikerou krásou. „Lacrimae Christi“ od té doby sice zkysaly, ale kraj zůstal, čarovně krásný, a neubráníš se pohnutí.

Z nízkého místa, dole z moře, není pro příchozího tak celistvého, uchvacujícího dojmu jako na př. na Cařihrad; rozkládáť se záliv Neapolský ve příliš velkém záhybu. Avšak s výše zrak kruh ten obemkne. Nahoře nejkrásnější barvy a dole moře zrovna tak modré jak to nebe, pokryté ostrovy, lodmi, barkami s elegantní latinskou plachtou. Hned vlevo za městem rozkládá se čarovná campagna, zahrada vedle zahrady a vila vedle vily. Podél moře začíná hned u Neapole

zase Neapol, v nepřetržité řadě běží budovy Portici, hned za Portici zas budovy Resiny, vystavené na lávě kryjící Herculanium, město strachu nad městem mrtvých. Za tím kraj vinic a nad ním Vesuv v hnědém taláru a s ohnivou korunou. Vedle Vesuvu modrý monte Somma, pod Vesuvem tiché, mrtvé a přec skvoucí se Pompeji, a na břehu líbezné Castellamare, jako by na moři se kolíbalo. Pak zelené boky různotvarých hor, posetých samou oranží, citrýnem, fíkem, laurem a olivou, a uprostřed toho kraje rajské vůně rozkošné Sorrento, rodiště Tassovo. Ach jak šťasten jsem tam byl den a noc a za e den, kdy mne opojovala vůně citrýnů a za noci zpívalo moře! Odkud měl nadšený Tasso vyjít než odtud! A jak smuten vracel se po letech k sestře své sem —

děti běžely tu vedle mne a zrak jich poután
na cizince s divou kosmou a přetruchlým zrakem!

Jak by odkopnuto od země leží v moři Capri, kde vraždil Tiberius. Zrak sune se rychle po moři dál. Ostrov Ischia, odkud přichází slavné víno, Procida, odkud lovci koralů, Nisida, kde Brutus s Ciceronem se setkali po zavraždění Caesara na utvrzení republiky nové, čtvrtý, pátý, šestý ostrov, každý jiného tvaru. Pod námi vpravo zelený pahrbek Posillipo, v jehož četných jeskyních bydlí lidé jako troglodyté, u něhož se nalezá „hrob Virgilův“ a jímž vede tisíc kroků dlouhý starořímský tunel k Puzzuoli. Před Posillipem táhnou se podél moře krásné sady veřejné „villa nazionale“ (dříve reale), pak jde korso a v nedohledné křivolaké čáře zas zahrada vedle zahrady a vila vedle vily. A pak zase obraz zcela jiný, ještě krásnější! Kuželovité hory nejrozmanitějších barev, mezi nimi šťavnatá údolí, leskná jezera. Mořský břeh druhého, Bajanského zálivu, ostrovy jakoby strážemi uzavřeného, je malebně klikatý, pln zálivků malých; zem a moře jako diadém z nejrozmanitějších drahokamů. Zde Baja, jež Horác opěval, za ním Puzzuoli, kde Cicero sídlel. Všude vulkanické síly, hory povznesly se za jediný den; kráčíš-li břehem, cítíš každý okamžik zápach jakoby zkažených vajec, sirnaté to prameny; tamhle jsou puzzuolské „sulfatáry“, kde

z otvoru krátru prý již vyhaslého (dle Strabona byl také Vesuv „vyhaslý“) stále jdou páry a usazuje se síra; tamhle jde cesta k jezeru Averno, Aornos, přes něž nepřeletí pták, aby ho páry nezchromily navždy. Zde také dle Virgila Eneáš se Sibyllou sestoupil v Orcus, křesťanská legenda klade ale vchod pekelný do kráteru Vesuvu, kudy se také vrhl vzteklý ďábel, když viděl, že ukradený kus nebe je na otvor příliš velký. Vchod do pekla zná každé náboženství, vchod do nebe je v mlhách.

Co zde v tom neapolském ráji bylo již ďáblů, co neštěstí! Vesuv vraždí hned celá města a statisíce obyvatelů. Tamhle s té strminy na Capri vrhal Tiberius své oběti sedm set stop s výše dolů do moře. Římští císařové zde utráceli lidské životy právě tak jako španělští místokrálové a jako Bourboni, zde vlevo škrtil Karel z Anjou, zde pod námi stály šibenice bourbonské, zde vpravo u moře měla Johanna II. své sídlo, každou noc tu měla jiného miláčka a z lože do moře bylo tak blízko a katanů vždy dosti po ruce! Také kraj tento našel svého vykupitele, přišel mu Garibaldi! „Il nostro secondo Gesù Christo!“ říká mu Neapolitán.

Snad na něho zapomene lehkomyšlný lid jak zapomněl na Masaniella. Nikde o něm ani památky více, v Portici ni zmínky, v Neapoli prý je sice jeho hrob někde v kostele S. Maria del Carmine, ale nikdo neví kde. Jen na nevěstce Johance vymstil se duch národa, dosti originálně. V Teatro San Carlo dávalo se od nejrozmanitějších skladatelů již alespoň čtyřicet oper „Giovanna II. di Napoli“ a všechny nestály za nic!

IV

PO VEČERNÍ NÁVŠTĚVĚ VE VILLA NAZIONALE, kde denně hraje vojenská hudba zdarma, zasedli jsme ještě před kavárnu na náměstí del Plebiscito. Rozlehlé náměstí, na jedné straně mizerné nápodobení náměstí vatikánského, na druhé mizerný palazzo reale, ale plynu dost a živo. Vůbec živo všude. Po Toledu valí se houfy lidu, že až černo, mužští eleganti, prostovlasé ženské v hedvábu, kluci s lucernami na tyčkách, hledající odhozená cigara a papírové cáry. Kostelní

dvěře jsou všude dokořán, slyšíme z nich veselé valčíky a operní arie znít až ke kavárně.

Stolky před kavárnou jsou všechny těsně osazeny, a kolem nich se hemží lid dotěrných prodavačů. Každý okamžik postaví se tu vozík s flautovým kolovrátkem, a běduje žaly celého sta nešťastných milovníků. Čtyřikrát za čtvrt hodiny přistupuje kočující kněhkupec, heká pod tíží naložených románů a nabízí vždy zas totéž. Po každé hned po něm přistoupí prodavač holí, pak prodavač novin. Nato se vyskytne elegantní pán, pokloní se uhlazeně a — žebra. Staré květinářky nabízejí kytky a dohazovačské služby, také jedna mladá se objeví, hezká a kudrnatá; hned ji posadí mladí páni vedlejšího stolku mezi sebe. Drzý kluk s hlavou oholenou jako Turek strká ti sirky zrovna pod nos. Odstrčíš-li ho trochu urputněji, sebere ihned několik ještě kluků a udělají ti kočičinu zcela zdarma. Sklepníci lítají a kavárník prochází se mezi hostmi a holotou, a dává pozor, aby se nekradlo. Neapolitánský žánr.

Spěchali jsme domů, ne snad z unavení a také ne abychom ušli nějakým nepříjemným dojmům. Mně osobně jednalo se, abych se dostal hodně brzy na lože, abych tu v nočním klidu a temnu, nerušen a nevytrhován, při zavřených očích vyvolal si v duchu ještě jednou ten obraz, který dnes opojil zrak a vsunul se do srdce. Již mne ten obraz po celé živobytí neopustí.

Byliť jsme před večerem vyjeli si na korso. Neapol je bohatá, krásných koní a ekypází je přehojně, v ekypázích sedí pyšné dámy. Člověk se baví. Na sta hrčelo kočárů kolem nás a před námi, proplítali jsme se jimi až k místu, kde všechny zas obracejí. Ale my neobrátili. Jeli jsme osamující cestou dál, mezi vilami a zahradami. Po zděch zahradních zelenaly se aloe a květy růžové keře, fík a víno vysílaly ramena svá daleko do cesty, ve výši se houpaly malebné koruny pinií a pernaté chochole palem. Půl života by člověk zde projezdil! Náhle jsme vyjeli na výšinu a vůz zarazil. Stáli jsme nad zálivem Bajanským, slunce právě zacházelo v Středozezemním moři!

V hlubině štávnatého údolí již byl rozložen večer. Temné modro, pokryté zelenem. Po úbočích hor ale ještě veselá zeleň smaragdová a na temenech jasný brčál, den a bílé světlo. Kotlina mořská samé vařící se zlato, po vzdáleném obzoru

šíré moře ohně. Rozseté ostrovy v té plamenné záplavě každý jiný. Jeden strmý jako homole, druhý jen úzký táhlý pruh jakoby jednotlivý úzký, táhlý mrak na večerním nebi. Jeden modrý jako safír, druhý žhavý jako rubín, třetí leskle zářící jako hnědý pyrop, čtvrtý jakoby pokryt aksamitem karmoisinovým!

Ležím na loži šťasten a blažen. Podařilo se mně před vnitřním zrakem vyvolat obraz se všemi jeho žhoucimi barvami. Tonu v rozkoši. A jako by již i ostatní smysly chtěly přičinit k blahu, je obraz sprovázen tajnou hudbou — nesmírně vzdálenou, jemnou a sladkou. Zvuky teď přilétají blíž — vtom scvakne celé tělo náhle jako perořízek, strašné píchnutí, ruka jede k noze, druhé ještě strašnější píchnutí, ruka jede k tváři —

Máme tu muškyty! Kolem hlavy bzučí to sladce jako pomlouvač — zase — a ještě jedno píchnutí — ruce již nevědí kam — vyskočím s děsnou kletbou. Honem sirky, svíčku! Světlo letí jizbou, vidím, že mám ruce krvavé, z noh se řine krev — ale vidím také, jak drobňounké, průhledné muškyty již obletují světlo.

A můj přítel spí na vedleším loži tak klidně, dýchá tak odměřeně! Snad jsem jim byl zrovna v cestě, snad on jim tak nechutná!

Nechám svíčku již hořet, ta zvířata jsou zrovna tak hloupá jako člověk, horempádem do světla! Rány pálí — sem se studenou vodou! — to budu zejtra pěkně vypadat!

Abyste vzdor své kopě očí uvízly po stech v každé zavírající se knize, abyste se topily v každém kalamáři, každé omáčce a každém talíři polívky, aby všechny domy Neapole byly potřeny lepkavým klišem, aby celé město bylo pokryto sítěmi pavouků, aby vás smetl vítr do moře a mrak odnesl do pouště, abyste nerodily a všechny, všechny bídně zahynuly až do poslední! —

P. S. — „Zanzana“ říká Neapolitán tomu milému zvířátku, „zanzana“ nebo i „davana“.

KDYŽ ČLOVĚK BYDLÍ V SV. LUCII, MÁ POHLED na Vesuv k snídání, obědu i večeři. Konečně zvítězí i v červencovém parnu a vzdor zrazování všech ciceronů tradice a zvědavost a vyberem se na cestu k němu, „s obyčejnou svou veselostí neb alespoň se známkami té obyčejné své veselosti“, jako šel r. 79 po Kr. Plinius starší sem, v den pohřbu pěti měst — šel a nepřišel víc! Nám se nestane nic, rok 1870 je pro Vesuv rokem odpočinku, pojďme!

„Štěstí drží se srdnatých, zatoč kormidlem k Pomponianu!“ pravil Plinius. „Dostaneš, chlape, deset franků a pojeděš do Resiny!“ pravili jsme my časně zrána, a již jsme se drkotali v drožce k Portici. Kupředu k slavné sopce, tak mohutně, zároveň tak líbezně z dálky vypadající!

Již jsem podotknul, že vše zde je pouhá půda vulkanická. Campania felix nazývali už staří Římané kraj ten; krásný to věru kout světa, že podobných mnoho ve světě nenajdeš, ale nedůvěřuj mu, kvetoucí obličej už často klamal a zde pod tou zářící lící dřímá smrt. Kam si vyjdeš, sálá půda, vzduch je naplněn sirnatými parami, země prorvána horkými prameny, přes noc tu naskočí nebetyčný vrch, kde dřív byla pláň; a Vesuv sám alespoň v čtyřletí jednou žhoucím svým jazykem popálí kraj. Ano zdá se, že celý ten poloobloukový břeh zálivu Neapolského je jen jednou stranou, as třetinou periferie obrovské pravěké sopky; staří nazývali ten záliv „krátérem“ a snadno možno, že v tom jakás dřímající tradice. Pak se zdá zas, že z toho utvořily se sopky menší, jedna u Puzzuoli, druhá nad Sarnem. Krátér této opět se zmenšil, nynější údolí mezi Som-mou a Vesuvem naznačuje šířku bývalou, teď jen již koneček Vesuv pracuje.*) Avšak je ho dost, sedmnáctkrát již „pracoval“ v tomto století a patří k tomu věru lehkomyšlnost neapolitánská, aby mu obyvatelé vždy zas znovu důvěřovali. Důvěřují jako děti. Nová Resina stojí zrovna nad starým Herculaniem,

*) Roku 1871 konečně zase Somma se hýbe. Byl již celý zarostlý, jako dle popisů Vesuv před rokem 79, než se zas vzpamatoval a pochoval města Pompeji, Stabiae, Oplontum, Retina a Herculanium.

zalitým lavou, v Torre del Greco teprv roku 1861 potrháno množství domů, sotva byl ale trochu pokoj, již zas slepili rozpuklé stěny, staví chutě znovu, a sotvaže někde láva zvětrává, již se zakládá vinice a zřizuje domácnost. Nájemníci na neurčito — náhle vyschnou studně v Portici i Resině, domácí pán dává výpověď, zítra jsou snad již nájemníci pod popelem nebo někde v moři. Sám Vesuv ví, co tomu kraji ještě souzeno, oheň je mlčeliv jako ta noc pravěku, jejímž je zbytkem. Jen si ten obr oddychne, a kam sáhl dech, je poušť.

V Resině jsme si najali koně a vůdce. Vůdce jsou spolehliví, znají sopku dopodrobna a jsou i se svými koni, výbornými to lezci, v službách vlády. Měli jsme vlastně vůdce dva, jednoho toho úředního a druhého nějakého poběhlíka, který pořád dokazoval, že dobře, vede-li někdo přes lávu koně za uzdu — ať tedy běží a huláká svoje „ahoj“! Darebák ale stále si přivazoval špagát kolem rozpadávající se boty a koně šli také dobře. Brzy jsme byli za Resinou mezi vinicemi. Zde na té horké půdě ovšem se musí víno dařit, už za dávných věků bylo známo „falernské“ a „massica“, posud se mluví o „slzách Kristových“, jenže vinice, kde se uslzené víno dařilo, zhynuly výbuchem roku 1856.

Vinice řidnou, klikatá cesta vede výš a výš, po starších proudech lávy. Před námi strmý kráter, němý jako hrob, a kamkoli se ohlédnem zpět, všude dolů výhlídka, jakoby do ráje. Bělající se v dáli Neapol, všemi barvami hrající moře, zelený kraj, bájuplné údolí Sarna, hory Hirpinské, za nimi v modré dálce Apenniny.

Kráter je vždy černější a děsnější. Z dálky vypadá jako podřimující stařec, jehož dýmka jižjiž dohořívá, od Resiny již jako mrzutý huňatý medvěd a nyní strmí nad námi jako nahá spálená lebka. Černým písmem je zaznamenán v dějinách a černým písmem píše činy své sám po neapolském ráji. Obrovský sloup šedého dýmu vystupuje z něho přímo k nebesům, v děsném tichu; ale když počne zuřit, letí plamen tisíc stop vysoko a i vzdálený Říman zachvěje se zprávou.

Vyjeli jsme konečně na teplý ještě proud lávy z roku 1868. Půldruhé míle je proud ten široký a pobořil a spálil jako suché chrastí vše až k Sv. Sebastianu zrovna u Portici, půl

hodinky jen od Neapole! Slunce červencové praží nám tělo, ale ze země sálá horko ještě nesnesitelnější. Ze skulin vystupuje dým a vine se seškvařenou půdou jako hádě. Někdy odrazí kopyto koně kus škvarku a z vnitřku zableskne se to jako rubín. Vůdce sáhne k zemi a podává kousek černého kamene; nemožno jej udržet na dlani. Dva palce pod námi je žár, ale slupka ta je již jako skála a po jejím povrchu vyrůstá tmavosědý mech. Dotkneš-li se ho, láme se jako sklo.

Mrtvé ticho kolem. Ani nejslabší větérek nezchladí ti rozpálené čelo. Kamkoliv pohlédneš, vidíš smrt. I barva zemřela, moře lávy je jako černé bahno, nanejvýš jako nalámaná šokoláda. Divoce vrhl se první proud svrchu, druhý za ním, dál a dál, výš a výš, vždy divočeji, až celé moře zkamenělo v podobě křečmi sevřených, strhaných svalů. Někde vzedmul se plamenný vnitřek, celá skála se povznesla, ostré úskalí trčí do výše, černá prohlubeň rozzívla se vedle, hluboká na mnoho sáhů. Někde jako by byl nalámané balvany skupil v černohnědou mohylu, nebo zas jako by se byly nakupily ledové kry, jedna nad druhou a v nejpodivnějším neladu. Vedle se proudilo moře ještě dál, vichr zahrával povrchem tekutým, nadmul vlny, hnal kruhy, a vše utuhlo náhle. Kam oko dozří, jako by leželi všelijak svinutí obrovití hadi, jeden přes druhého. A zas svitky stočených provazů, zas na sta loket dlouhé rozestřené roucho nejpodivnějších říz — mrtvé formy, smrt!

K smrti zemlení slézáme s koní. Jsme zrovna u kužele, příkrého jako zeď. Všude tu naseto kamení, lesklý kyz, spálený mramor, žlutá síra, modravý šlak, balvany pěnivelu, černý klej, vypálený oblázek — čtyřicet nerostových ingrediencí je na kuchyňském receptu, dle něhož vaří Vesuv svou lávu. A teď ti zní slovo „vzhůru!“ jako „vyzvání mrtvému, aby ještě jednou umřel“.

Neuvidíš v červencovém tichu nahoře nic. Dým jde plným kráterem zrovna do výše, žádný větřík neuhne dým stranou, abys pohlédl dolů. Ovšem si myslíš: „Speriamo!“ a škrábeš se ostrými šlaky, jak břitva ostrými a pod nohou ubíhajícími do výše. Nemůžeš na těch břitvách nikde odpočinout, hodinu to jde do výše, držíš se za řemen, kterým tě táhne vůdce, prsa nemají více dechu, puls bije jako v nejtěžší zimnici —

— Doležeš, dopadneš, odpočineš si, rozhlídneš se po té čarovné „růži zemské“, projdeš se trochu po vulkanickém písku na kraji sopky a — za deset minut jsi pak druhou stranou zase dole, sklouznuv hlubokým popelem.

„Moji nepřátelé ať tam lezou (v červenci a srpnu) každý den!“

VI

ZA BÍLÉHO RÁNA VYJELI JSME ZE SORRENTA. Zrovna od hostince „U břehu mořského“ byli jsme sešli dlouhým příkrým tunelem skalním. Zbytek to starořímský, jakož i v samé zahrádce hostince právě byli vykopali starou jizbu, s ohnivými fresky a krásnou mosaikou. Kolem naší barky dole tančil mandel nahých kluků; skákali do moře, kdo dál, ranní zábava za soldo.

Barka měla pěkně upravená sedadla, plátěnou střechu, nezáplatovanou „velu“ (plachtu), což je tu řídké, a tři veslaře, chlapíky jako by je byl z hnědé lávy vyřezal. Na hlavě červenou čepici jako dlouhá punčocha, košile a spodky pruhované, vše vyhrnuto a rozhrnuto, to se rozumí, a na černých prsou pytlíčkový amulet, což se opět rozumí.

Naše barka zatočila k ostrovu Capri. Chtěli jsme navštívit světoznámou Modrou jeskyni, „Grotta azzurra“, světoznámou as od třiceti let, co ji „objevil“, vlastně do módy přivedl Kopisch, německý malíř. Společnost naše skládala se ze čtyř osob, byliť jsme přibráli dva ruské kupce z Moskvy, kteří už v Neapoli pánu bohu děkovali, že nás našli. Zábava byla dosti živa. Den překrásný, moře jen málo vzdmuté, Neapolský záliv dnes rozkošný, že by i náš Macourek měl práci namalovat jej tak krásně. Za půl hodinky nevadilo nám více předhoří Minervino a Capri leželo před námi prosté. „Jako by obrovitý krokodil hlavu svou vystrkoval z vody“, řekl kdosi o formě ostrova toho — nejspíš že ho nenapadlo právě nic jiného. Strmý břeh, vystupující hned na sta stop do výše, samá skála, ale dosti okrouhlých vrcholů. Rodiště slavného bílého a černého caperského vína, chutnajícího jako kořalka.

Vichr byl ulehl zcela, barkáři kroutili velu sem a tam,

visela stále smutně splasklá. Už se barkářům řinul pot ze všech pórů. Měli jsme ovšem i na doveslování času dost, pravý reflex světelný dostaví se v jeskyni k jedenácté dopolední a při tichém moři máme alespoň jistotu, že se dostanem jistě malým jen otvorem do jeskyně, k níž mnohý už jezdil z Neapole parníkem ob den po celý měsíc a přec se dovnitř nedostal. Avšak slunce pálilo již jako žhavá pec, tlačili jsme se pod vodorovnou stříšku a roztahovali deštníky stranou. Přec hovor neutichnul při pohledu na to zajímavé sídlo ukrutníka Tiberia. Právě před sebou vidíme kolmou strminu „Il Salto“, s níž Tiberius vrhal své oběti do moře; „La Capo“ jmenuje se vlastně celý ten výběžek a zde stál císařův palác i jeho vila a chrám Jovišův — z paláce a chrámu nezbylo skoro nic, z vily učiněn teď kravský stáj. Dvanáct velkých chrámů zde bylo, a po žádném ani památky víc. Roku 1803 dobyl Smith ostrova pro Angličany, roku 1808 Murat ho zase vyhnal, a od té doby „se zde nevraždilo“. Leda křepelky. Ta nebohá zvířátka si právě zde na podzimní pouti do Afriky odpočívají a caperský biskup najímá holotu a dá ptáčky zpěváčky pobít, sušit, nasolit a prodat. Křepelky jsou jeho hlavním důchodem.

Konečně, po tříhodinné jízdě, přejeli jsme hnízdo Anticapri a jeli podél hladké skalní stěny, na jejímž konci je Grotta azzurra. Před námi se houpala elegantní barka s anglickým flagem — známo, že Angličan pořídí si napřed flag, pak teprv loď. A po další čtvrt hodině přirazili jsme k otvoru. Zcela maličká kocábka tu již čekala, s barkářem mladým a druhým starším, chlapem jako nepovedený brambor svaleným. Obyvatelé caperští odvozují svůj původ přímo od Hellénů! Museli jsme přelézt do kocábky, sednout na dno, shýbnout hlavu a vstrčili nás dovnitř. —

Dlouho člověk nechápe, proč je vlastně zde. Jeskyně je jenom as čtyřicet stop vysoká, as půl druhého sta dlouhá a polovic toho široká. Její stěny jsou vápenité, místy krápníkové. Vpravo od vstupu je druhá jeskyňka menší, o kousek dál výstupek, patrně pro slézání do barky určený; sem vedla chodba nyní zazděná, od jakés vily Tiberiovy, jenž jeskyni „objevil“ už několik let před Kopischem. Také barva obrazů, co jsem jich kdy z Grotty azzurry viděl, byla vždy přesycena.

Avšak konečně se přece dostaví reflex v pravé síle (skalní stěna venku je v stínu, sluneční paprsky přerážejí dál do moře a odtud teprv vráží do jeskyně světlo podvodní) a začíná nám tu být blaze.

Architekt podzemních jeskyň je nejtruchlejší ze všech zemských duchů, ale zde si vystavil místečko tak krásné a tak lahodné, že až k závidění; v sídle světla, přec vzdálen světla!

Bílé stěny jako by byly pokryty lehýnkým modravým snem. Vzduch je jakoby samo modré nebe, voda jako stlačený, kapalný ten vzduch, jasná, stříbrná, plna azurového, co sklo průhledného třpytu.

Bravo, pane architektke! Račte dovolit, abychom se zcela vesnili do křišťálového paláce vodních vil, jinde to nemožno ve světě celém! A aby nescházely ani podsvětské příšery, již se náš starý Caperčan svléká — vylezl na výstupek a střemhlav vrhnul se do vody. Drží se dlouho pod povrchem, plave tam sem a tam, jeho protivně svalené tělo svírá a natahuje se přitom jako ošklivý velký mlok, pokrytý stříbrnou koží. Vystrčil teď hlavu nad povrch, hlava je modra, ostatní tělo stříbrné — teď je ten chlap ještě báječnější!

A kamkoli pohlednem pod sebe, samé modravé stříbro. Vidíme až dolů na to hluboké, hluboké dno — dole kůpy stříbra, hromady stříbrného písku, stříbrné mechy, a pohybující se dlouhé traviny a pejuří. V plné bezstarostnosti honí se pod námi stříbrné rybky; teď se vznáší stříbrný polypek do výše — je ku podivu něžný, jeho tenké ručky šlehají volně sem a tam — teď je už blízko povrchu, sáhnem po něm — ruka je okamžitě postříbřena, ale polypek se uhnul a vesluje zas dolů.

S krápníkových stěn řinou se modré slzy; když seběhnou až k vodě, zablesknou se jako zářivý démant a mlsná vlnka je slízne. Zrovna pod povrchem sedí na skále mladé koraly. A jak voda se dme a zas níží, vynikají vždy rudé jich konce nad povrch — skvoucí diadém co obruba skály, korálová krev, zasazená v blýskavém stříbře — —